

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 2, 2021

www.psixologiyabuxdu.uz

Хазратов Фазлиддин Хикматович,
БухДУ, "Амалий математика ва дастурий технологиялар" кафедраси
ўқитувчиси

БЎЛАЖАК ГЕОГРАФИЯ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ ГЕОАХБОРОТ ТИЗИМЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ТАЪЛИМ ПСИХОЛОГИЯСИНИ ЎРГАНИШ МОДЕЛИ

Аннотация: Ушбу мақолада бўлажак география ўқитувчилари касбий компетенлиги ва уларни геоахборот тизимлардан фойдаланиш модели ҳақида сўз боради.

Калим сўзлар: Геоахборот, технология, география, модел, метод, таҳлил, АКТ, мутахассис, компьютер, дастурий таъминот, инновация, тизим, психология, таълим.

Аннотация: В этой статье мы поговорим о профессиональной компетентности будущих учителей географии и их модели использования геоинформационных систем.

Ключевые слова: Геоинформация, технологии, география, модель, метод, анализ, ИКТ, эксперт, компьютер, программное обеспечение, инновации, система, психология, образование.

Abstract: In this article we will talk about the professional competence of future geography teachers and their model of using Geoinformation systems.

Key words: Geoinformation, technology, geography, model, method, analysis, ICT, expert, computer, software, innovation, system, psychology, education.

Мавзунинг долзарблиги: Жаҳонда ҳар бир мамлакат таълим тизимида зеҳнли, иқтидорли, қобилиятли ва ижодкор инсонларни ўқитиш ҳамда уларни жамият тараққиётига тайёрлаш устувор вазифа сифатида муҳим аҳамиятга эга. Дунёнинг етакчи таълим муассасаларида педагогларни тайёрлашда, уларнинг касбий компетенлиги ривожлантиришда аниқ фанларни ўқитиш, интеграллашган интерфаол таълим технологиялари, мантикий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиришнинг самарали механизмлари йўлга қўйилмоқда.

Ахборот маданияти даражасини тавсифловчи модел унинг фаолияти модели асосида бўлажак география ўқитувчиларининг назарий моделининг органик таркибий қисmidир. Жамиятни ахборотлаштириш жараёни, хусусан, таълимни ахборотлаштириш, мутахассис-географга геоинформацион технологияларни қўллаш вазифасини кўяди.

Мутахассис-географ ИҚсининг асоси билимларни бирлаштиришдир. Информатика методлари ва воситалари, унинг тушунчаларининг асосий тизими (ахборот, объект, модел, тизим, тузилиш, объектга ёндашиш, расмийлаштириш, моделлаштириш) касбий билим, кўникма ва малакаларнинг асосидир. География талабаларининг касбий тайёргарлигида информатика ва ахборот технологиялари курсларининг мазмунини ўзлаштириши уларга келажакдаги мутахассиснинг ИҚ асосини ташкил этувчи махсус билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштиришга имкон беради:

- таълим жараёнини назорат қилиш ва замонавий ўзаро ахборот технологияларидан фаол фойдаланиш асосида керакли билимларни мустақил равишда олиш қобилияти;
- мустақил равишда маълумотларни қайта ишлаш фаолиятининг турли шакллари амалга ошириш қобилияти;
- компьютер дастурий таъминоти ва техник воситаларининг имкониятларига йўналтириш;
- турли вазиятлар учун мақбул алоқа услубини танлаш;
- электрон почтадан фойдаланиш ва ИНТЕРНЕТда керакли маълумотларни кидириш қобилияти;
- маълумотни талқин қилиш ва узатиш қобилияти;

• компьютер технологияларидан фойдаланиш бўйича санитария-гигиена меъёрларига риоя қилиш.

Бизнинг фикримизча, шу нуқтага назардан, ўқув-билиш фаолиятини ташкил этишда, ихтисослашув фанларини ўрганишда узвийлик ва узлуксизлик таъминланади. Материалнинг дубляжининг етарлилиги ва йўқлиги, махсус, касбий ва компьютер компетенцияларининг бирлаштирилиши, геoinформацион фикрлашни ривожлантиришга ёрдам беради ва бўлажак мутахассиснинг билим, кўникма ва малакаларини узатиш компонентларини оширади. Бўлажак география ўқитувчисининг ахборот маданиятини шакллантириш модели. (2.17-расмга қаранг).

Бизнингча, келажакдаги география ўқитувчисини тайёрлаш ҳар хил шакллар, воситалар ва ўқитиш усулларидан фойдаланган ҳолда узлуксиз ахборот макони шароитида амалга ошиши керак.

Бизнинг фикримизча, бўлажак география ўқитувчиларининг касбий тайёргарлигининг таклиф етилаётган таркиби битирувчиларнинг барча касбий фаолият турлари бўйича таълим сифатини яхшилайдди.

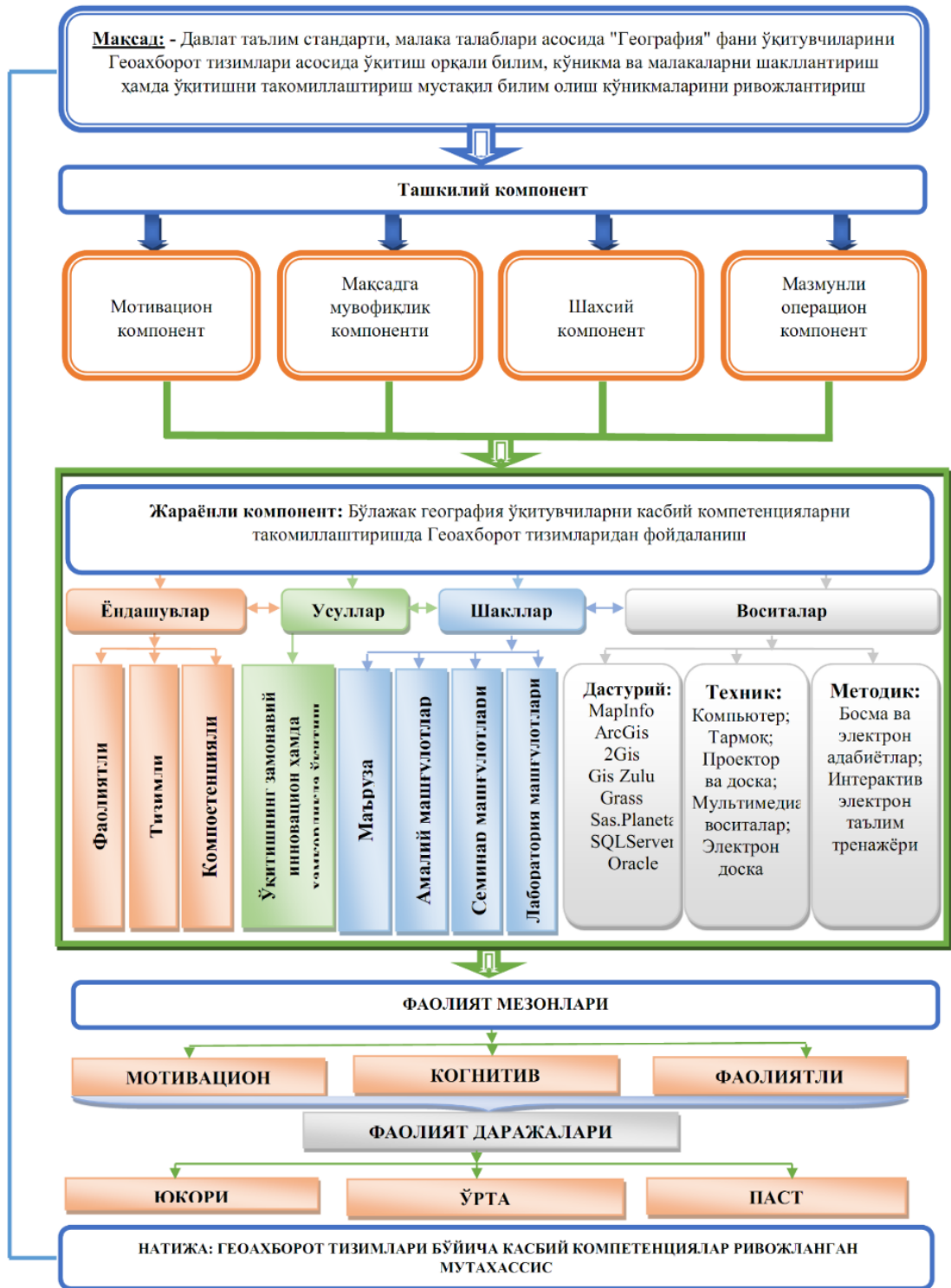
Келажакдаги география ўқитувчиларини тайёрлашда амалдаги давлат таълим стандартлари география бўйича мутахассисларни тайёрлашда компьютерга йўналтирилган, интизомий-интеграл технологияларни амалга оширишга етарлича йўл қўймайди. Бирок, фақат ўқув дастурининг мазмунини ўзгартириш ҳеч қандай тарзда ўз-ўзидан талабаларнинг касбий тайёргарлиги даражасининг ошишига олиб келади. Тегишли услубий ва ахборот ишланмалари, геoinформацион технологиялардан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг инноватсион технологиялари ва мутахассисларни тайёрлашнинг ҳар бир босқичида педагогик жараёни ташкил қилишнинг умумий тамойиллари зарур.

География таълим йўналиши бўйича бўлажак география ўқитувчисининг касбий компетентлигини умумкасбий ва ихтисослик фанларини ўқитиш самарадорлигини ошириш орқали ривожлантиришда таълимнинг эвристик, ривожлантирувчи, креатив, интерфаол методларидан фойдаланилди. "Топография, картография, ГИС" фанини ўқитиш жараёнида мавзунинг мазмуни, мақсадидан келиб чиқиб таълим методлари қўлланилди.

Бўлажак география ўқитувчисиди касбий компетентликни ривожлантиришда ўз-ўзини ривожлантириш, мустақил таълимни амалга ошира олиш, ўз-ўзини баҳолаш катта аҳамиятга эга. Талабалар "Ўзбекистон географияси", "Амалий география", "Топография, картография, ГИС" фанларини ўрганиш жараёнида Геоахборот тизимлари асосида эскиз лойиҳаларини тайёрлайдилар. Натижада талабаларда ихтирочилик, мантиқийлик, мустақил ишлаш, ижодий жараёнларни лойиҳалаш кўникмалари ривожланади.

Илмий тадқиқот ишларини ўрганиш ва таҳлил қилиш натижасида ҳамда амалий педагогик тажрибадан келиб чиқиб, Бўлажак география ўқитувчисининг касбий компетентлигини Геоахборот тизимлари асосида такомиллаштириш модели ишлаб чиқилди (2.17-расмга қаранг).

Модел бўлажак география ўқитувчисининг касбий компетентлигини ривожлантириш мақсади (Давлат таълим стандарти, малака талаблари асосида "География" фани ўқитувчиларини Геоахборот тизимлари асосида ўқитиш орқали билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда ўқитишни такомиллаштириш), ташкилий компонент (Мотивацион компонент, Мақсадга мувофиқлик компоненти, Шахсий компонент, Мазмунли операцион компонентлардан иборат), жараёнли компонент (Бўлажак география ўқитувчиларни касбий компетенцияларни такомиллаштиришда Геоахборот тизимларидан фойдаланиш), фаолият мезонлари (Мотивацион, когнетив, фаолиятли), фаолият даражалари (Юқори, ўрта, паст), натижа (Геоахборот тизимлари бўйича касбий компетенциялар ривожланган мутахассис) тайёрлашга эришилди.

2.17-расм. Бўлажак география ўқитувчисининг касбий компетентлигини Геоахборот тизимлари асосида такомиллаштириш модели.

Моделда ижтимоий буюртма сифатида “Бўлажак география фани ўқитувчиларини тайёрлаш Давлат таълим стандартлари ва малака талаблари” назарда тутилган. Мақсад сифатида “Давлат таълим стандарти, малака талаблари асосида "География" фани ўқитувчиларини Геоахборот тизимлари асосида ўқитиш орқали билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда ўқитишни такомиллаштириш”га эътибор қаратилади.

Бўлажак география ўқитувчиларини Геоахборот тизимлари асосида ўқитиш орқали билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда ўқитишни такомиллаштириш ташкилий тузилмаси компонентлари қуйидагилардан: 1) Мотивацион компонент, 2) Мақсадга мувофиқлик компоненти, 3) Шахсий компонент, 4) Мазмунли операцион компонентдан иборат бўлади. Ушбу компонентлар мазмуни билан танишиб чиқамиз.

“Мотив” сўзи “мавзу”, “компонент” сўзи “таркибий қисм” маъносини англатади. Мотивацион компонент ишга солинганда география ўқитувчиси ўқувчининг мавзу танлашига имкон яратади. Ўқитувчини шундай руҳлантирадики, шундай мотивация берадики, ўқувчида ижод қилиш кайфияти, янги ғоя ўйлаб топадиган куч юзага келади.

Хулоса: Глобаллашув ва ахборотлар кўламининг интенсивлашуви шароитида география соҳаси бўйича олиб борилаётган илмий тадқиқотларда замонавий технологиялардан фойдаланиш тобора кенг тарқалиб бормоқда. Шу нуқтан назардан мазкур мақолада келтириб ўтилган назарий тушунчалар бўлажак география ўқитувчисининг келгусидаги касбий фаолиятида маълум бир аҳамият касб этади.

Адабиётлар:

1. A.S.Samardak, Geoaxborot tizimlar, Vladivastok. 2005. 124 bet.
2. V.D.Shipulin, Geoaxborot tizimlari asosiy prinsiplari, Xarkov. 2010. 336 – bet.
3. Khazratov F., Juraev Kh. METHODS OF CREATION AND ORGANIZATION OF WORK, TECHNOLOGY FOR CREATING AUTO-NAVIGATION MAPS [Электронный ресурс]: URL: <http://www.jcreview.com/?mno=9704>
4. Хазратов Ф.Х. Современные проблемы интеграции геоинформационных систем и интернет-технологий // Universum: технические науки: электрон. научн. журн., 2020. № 9 (78). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/10735/> (дата обращения: 11.11.2020).